

✂ BUDAVÁRI ✂

2025. 02. – 2025. 03.
VI. ÉVF. 1. SZÁM

SÉTÁK

TÁJÉKOZTATÓ ÉS KULTURÁLIS
MAGAZIN

GYÖNYÖRKÖDÖM A MEGÚJULT ÉPÜLETEKBEN

INTERJÚ THÁN EMŐKÉVEL, AZ UTOLSÓ BUDAI VÁRKAPITÁNY UNOKAHÚGÁVAL

Krónika

Hess András öröksége

Szférák között

Új kiállítás az YBL6-ban

Tabán

Egy mozi meséi

NP
NEMZETI
HAUSZMANN
PROGRAM

BUDAVÁRI
PALOTANEGYED

KEDVES OLVASÓ!

Az ünnepi időszak után, 2025-ben újult erővel láttunk munkához. Örömmel segítünk abban, hogy a Vöröskereszt Egylet egykori székházának új használói beköltözhessenek. Büszkeséggel tölt el, hogy a palotát a legmagasabb minőségben építettük újjá a Dísz tér sarkán. Ezzel egy újabb adósságot törlesztettünk, a fővárost meghatározó városképi tájsebet gyógyítottunk be.

A terveinknek megfelelően haladunk a József főhercegi palota újjáépítésével, az egykori Honvéd Főparancsnokság megújításával és a Budavári Palota északi szárnyának rekonstrukciójával, amely során hamarosan megkezdjük a szerkezetépítési munkálatokat. A fejlesztés végére az északi szárny visszakapja eredeti formáját, díszes homlokzatát.

Januárban hozzáfogtunk a Zeughaus-kapu évtizedek óta húzódog felújításához. A barokk stílusú fegyvertár, a Zeughaus egykor a Budavári Sikló felső állomásától délre, a Habsburg-kapu és a Budavári Palota északi szárnya helyén állt. Az épületet a 19. század végén elbontották, de Hauszmann Alajos javaslatára a díszes kapuzatot és az azóta megsemmisült Herkules-szobrot

megmentették, és áthelyezték a déli kortinafal északi oldalára. A felújítás első ütemében eltávolítottuk a felületekre lerakódott több évtizednyi szennyeződést.

Izgalmas kortárs kiállítással nyitottuk meg 2025-ös kulturális évadunkat. Az YBL6 Művészeti Térben látogatható *Szférák között* című tárlat a Magyar Nemzeti Bank kortárs gyűjteményéből ad válogatást. A műalkotások a tudomány és a művészet kapcsolatát járják körül, és olyan magyar alkotókat mutatnak be, akik mérnöki, számítógépes, nyelvi és természettudományos megközelítéseket használtak fel műveikben. Február közepén pedig már második idei tárlatunkat is megnyitottuk. A Várkert Bazár rámpáján a budavári ostrom történetéről szóló ingyenes szabadtéri kiállítás tekinthető meg.

Köszönöm, hogy magazinunkon keresztül idén is figyelemmel kísérik a Várkapitányság munkáját és a Budavári Palotanegyed újjászületését. Legfrissebb számunkhoz jó olvasást kívánok!

Fodor Gergely
kormánybiztos,
a Várkapitányság vezetője

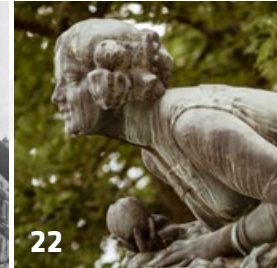
26

15

20

22

TARTALOM

LÉLEKZET

- 4 A Vár szolgálatában – Thán Emőke emlékei nagybátyjáról, az utolsó budai várkapitányról
- 16 Hess András öröksége – Az első magyar nyomda krónikája
- 20 Mindannyiunk számára büszkeség a budai Vár megújulása – beszélgetés Németh Kristóf színművésszel
- 22 A pillanat szobrása – Ligeti Miklós
- 24 Ország Lili útja Ungvárról a budai Várig
- 26 Paralimpiai bajnok a Szent István-teremben
- 29 A Budavári Palotanegyed a turizmus élvonalában
- 30 Egy mozi meséi

MŰSZÁK VÁRA

- 8 A Budavári Palota „Szőke Csodája” – A kor ünnepelt dívája

KARIKATÚRA

- 11 Márkus Emília

ESEMÉNYEK

- 12 Szférák között – Új kiállítás az YBL6-ban
- 15 Budapest ostroma a Várhegyen
- 28 „Mindig is megfogott ez a szabad lelkület” – a Fitos Dezső társulat a Várkert Bazárban

AKTUÁLIS KÖZÉRDEKŰ INFORMÁCIÓK

- 32 Hírek a Budavári Palotanegyedből

BUDAVÁRI FINOMSÁGOK

- 34 Sokszínű és gazdag farsangi „részeggulyás”

KÖZELKÉPEK

- 35 Keresztrejtvény

BUDAVÁRI SÉTÁK, VI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM

Kiadja: Várkapitányság Integrált Területfejlesztési Központ Nonprofit Zrt. 1013 Budapest, Ybl Miklós tér 6., 1519 Budapest, Pf. 365
ISSN 2732-0855

Főszerkesztő: Körösi Gábor

Főmunkatárs: Csermely Gábor Vezető szerkesztő: Tallér Edina

A szerkesztőség munkatársai: Borbényi Györgyi, Aykhan Gökhan, Fekete-Horváth Erika, Gyarmati Krisztina, Leitner Karina, Nagy Nándor, Sándor Zsolt, Viland Gabriella, Virág Csilla Fotók: Hatházi Tamás, Kárász Karolina, Alamy, Fortepan, FSZEK, MTI, Shutterstock, OSZK, Várkapitányság archívum

Fejlesztéseinket és programjainkat bárhol és bármikor figyelemmel kísérheti. Kövesse közösségi oldalainkat, tekintse meg *Budavári Történetek* című **online magazinműsorunkat** YouTube-csatornánkon, és **iratkozzon fel hírlevelünkre!**

hirlevel.nemzetihauszmannprogram.hu

A VÁR SZOLGÁLATÁBAN

THÁN EMŐKE EMLÉKEI NAGYBÁTYJÁRÓL,
AZ UTOLSÓ VÁRKAPITÁNYRÓL

Szabó László volt a budai Vár utolsó várkapitánya, 1940 és 1946 között szolgált. Munkássága és személyes sorsa is az állhatatosság, szakmai elhivatottság, hűség és felelősvállalás története. Róla és az egykori vári életről mesélt magazinunknak unokahúga, Thán Emőke.

Régi képek, falak, terek, emléktáblák, tankönyvek, múzeumok anyagai, filmek kockái. Próbálunk eligazodni a múltban, elképzelni, milyen lehetett „akkor”, de általában nagyrészt adatok, megtanult leckék sora a történelem. Ám, ha valódi emberi sorsokat ismerhetünk meg, életre kel, ami volt, és személyes történetünké válik a múlt. A 89 éves Thán Emőke gyermekkorában, a második világháború után költözött a budai Vár melletti egyik utcába, és azóta is ott él. „Nem is tudom, mi lenne velem, ha el kellene hagynom ezt a gyönyörű városrészt, minden utcáról, épületről vannak személyes emlékeim – meséli az utolsó várkapitány, Szabó László unokahúga. – Gyönyörködöm a megújult épületekben, az újjászületett környezetben. Én a saját szememmel láttam, milyenek voltak a Vár romjai, és azt is végigkísérhetem, ahogyan megújul itt minden.”

Mint meséli, szülei vidéki otthona a háború alatt elveszett, a család vidékről költözött Budapestre nagybátyja, Szabó László segítségével. „A háború után Nógrádverőcéről jöttünk ide, mert mindenünk odalett. Én még kisgyerek voltam, nem nagyon avattak be a gondokba a szüleim, de azt én is éreztem, mekkora volt akkoriban a szegénység és a nélkülözés. Szabó László, aki számomra Laci bácsi, édesanyám rokonaként segített bennünket szálláshoz – meséli Thán Emőke. – Ők akkoriban az Ybl Miklós tér 6. szám alatt laktak. Gyerekek nem született, és Laci bácsit eléggé magának való, hallgatag embernek ismertem, de azért a társaságot szerették mindketten. A felesége nagyon aranyos asszony volt, igazi vendégszerető ember, szerintem az

❧ Az 1950-es években Szabó László már visszavonultan, családi körben töltötte napjait, a fotón feleségével látható

ő hatására szerette meg a férje is a társaságot. Még operabéretük is volt, sokszor a szüleimmel együtt jártak koncertre. Közel laktunk hozzájuk, szinte naponta jártam át. Olykor rengetegen vendégeskedtek náluk, éjszakába nyúlóan beszélgettek és bridzseztek. Ez volt a kedvenc szórakozásuk.”

A HÁBORÚ UTÁNI ÉVEK

Thán Emőke édesanyja tanítónő, édesapja, dr. Thán Ferenc pedig honvédorvos volt, akkoriban a kórházvonatokon szolgált. Ezek a vonatok különlegesen kialakított kocsikkal közlekedtek, lehetővé téve a sérültek ellátását és ápolását hosszú utazások során is. „Apám kórházvonatokon sebesülteket gyógyított, és mivel nagyon hosszú utazások voltak ezek, mi édesanyámmal elkísértük őt olykor. Ami a felnőttek számára kötelesség és hivatástudat volt, az nekem nagy kalandnak számított. Emlékszem, egyszer elmentünk egészen Dillingenig, egy családnál kaptunk szállást, ahol hasonló korú gyerekek nevelkedtek, mint én. Hordókészítők voltak a házigazdánk, és mi állan-

dón a hordók között játszottunk, ami számomra szokatlan és rendkívül kalandos volt. Jól éreztük magunkat, miközben édesapám a betegekért dolgozott. Nehéz idők voltak ezek, tudom, de hála a családomnak,

„Nem is tudom, mi lenne velem, ha el kellene hagynom ezt a gyönyörű városrészt, minden szegletéről vannak emlékeim.”

én ebből alig éreztem valamit.” Thán Emőke gyermekora és fiatal felnőtt kora is a családi szeretet és összetartás légkörében telt. Bár azt csak korabeli elbeszélésekből, emlékiratokból tudja, milyen lehetett a várkapitányként szolgáló Szabó László, hiszen ő még nagyon kicsi volt abban az időben, de arra határozottan emlékszik, milyen jó és összetartó

„A SAJÁT SZEMEMMEL LÁTTAM, MELYENEK VOLTAK EGYKOR A VÁR ROMJAI, ÉS AZT IS VÉGIGKÍSÉRHETEM, AHOGYAN ÚJJÁSZÜLETIK ITT MINDEN.”

családban éltek együtt. „Azt, hogy milyen lehetett fiatalon, és mennyire volt kiteljesedett, elégedett ember, mennyit kellett küzdenie a nehéz, háborús időkben várkapitányként, nem tudom, de azt igen, hogy imádta a Vár környékét, és nemkülönben a gödöllői kastélyt és Visegrádot. Úgyesen rajzolt, és idősebb emberként már minden szabadidejét a festészetnek szentelte. Fogta a kis tábori székét, kiült a Duna partjára, órákon át nézte, festette a tájat. Különösen kedves emlék számomra, hogy a nagy család gyakran együtt ment Visegrádra. Ez nemcsak Laci bácsinak, de mindenkinek a kedvenc kirándulóhelyévé vált, minden évszakban eljöttünk ide. Emlékszem, a nagybátyám hihetetlen megszállottsággal rajongott a környezetért. Ha valami megihlette, legyen az a táj vagy egy épület, szenvedéllyel, akár több szemszögből is lefestette. Ilyenkor alig lehetett kizökkenteni a munkából, észre sem vette, ha ráesteledett, és sötétedéskor könyörögni kellett, hogy jöjjön haza vacsorázni.”

A VÁR SZOLGÁLATÁBAN

Szabó László Vár iránti kötődésének és szakmai elhivatottságának sokat köszönhet az utókor. Feljegyzései jelentős szerepet játszottak az újjáépítésében is. Az 1940-es években a Királyi Várpalota légtalmi parancsnokaként is szolgált, a második világháborúban az ostrom alatt és után az ő feladata volt az épületkárok felmérése, dokumentálása, ami alapot szolgáltatott a Vár újjáépítési tervei elkészítéséhez is. Az utolsó várkapitány a szolgálatnak szentelte aktív éveit. Székely nemesi család leszármazottjaként született 1889-ben Rónaszéken, és a

Műgyetemen szerzett mérnöki oklevelet. 1929-ben a Várkapitányság főmérnöke, később, 1935-től műszaki főtanácsosa, 1940-től pedig várkapitánya lett. E tisztség keretében lég-

„Mind a mai napig úgy sétálok a Budavári Palotanegyedben, mintha csak most látnám először, gyönyörködöm a megújult épületekben, az újjászületett környezetben.”

oltalmi feladatokat is ellátott, óvóhelyek létesítését, azok gépészeti és villamoshálózatának kialakítását rendezte el, nemcsak a budai Várban, de a Gödöllői Királyi Kastély térségében is. A német megszállás drámai időszakában mindvégig bátran helytálló Szabó László napi feljegyzései, műszaki mentési munkálatokról szóló jegyzőkönyvei az elsődleges forrásai

a palota ostromának, és a második világháború légtalmának is egyedülálló forrásanyagai. Az értékes műkincseket, festményeket, szobrokat, könyveket, kódexeket, bútorokat igyekezett mindvégig megóvni, ezért 1945. január elején a palota alagsorába vitette az Erzsébet Királyné Emlékmúzeum teljes anyagát. Ahogyan elhivatottan helytállt az ostrom napjaiban, úgy az azt követő hetekben, hónapokban is igyekezett folytatni a palotával kapcsolatos gondnoki, vagyonkezelői munkáját. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány azonban megszüntette a várkapitányságot és a gödöllői kastélygondnokságot is. A palota üzemeltetése rövidesen az Építési és Közmunkaügyi Minisztérium alá, az Állami Központi Lakóház Kezelőség hivatalához került. Itt Szabó Lászlót mérnökként, műszaki ellenőrként alkalmazták. Ő felügyelte az első helyreállításokat, amelyek 1947-ben indultak meg. Nem sokkal később már érezhető volt az az ideológiai szemlélet, amely a hatalomra kerülő kommunista attitűdöt jellemezte, nem akarták a Habsburg-királyok palotáját helyreállítani. Egyértelmű lett, hogy a palota középkori jellegét szeretnék inkább hangsú-

lyozni, a 19. század végi neobarokk stílust pedig egyenesen elvetették. Szabó László azonban kitartott a helyreállítás mellett, az új államhatalom ezt ellenszegülésként értelmezte, és Szabót az ÁVH az Andrássy út 60. szám alá hurcolta. Megtört emberként érkezett vissza, és a palota tervezési munkáiban már nem vett részt, utolsó éveit családi körben töltötte. 1956. február 4-én hunyt el.

MEGVALÓSULT ÁLOM

Az utolsó várkapitány az 1956-os eseményeket már nem érthette meg, és azt sem sejtette, hogy mára már a Budavári Palotanegyed visszanyeri eredeti állapotát. De unokahúga, Thán Emőke szemtanúja lehetett a múltnak és a megújulásnak is.

„Amikor visszaemlékezem a fiatalkoromra, egy olyan világot látok, ami tele volt élettel, melegséggel és közösséggel – meséli Thán Emőke. – Itt, a Vár lábánál, a mi házunkban élni olyan volt, mintha a csalá-

✦ Szabó László utolsó éveit családi körben töltötte, és gyakran hódolt kedvenc időtöltésének, a festésnek, képeinek kiemelten kedvelt témáit a budai Vár környezete adta

✦ Szabó László Vár iránti szakmai elhivatottságának sokat köszönhet az utókor, feljegyzései és dokumentációi jelentős szerepet játszottak az újjáépítésében is

dom mellett egy nagyobb közösség is vigyázott volna egymásra. Nem nagyon törődünk a minket körülvevő politikai helyzettel. Próbáltunk boldogan élni. A házunkban kedves apácák is laktak, a mi kis világunk részévé váltak, mindenki ismerte egymást, biztonságos, összetartó közösségünk volt. Az én szobám ablaka épp a belső lépcsőházra nyílt, emlékszem, milyen sokszor könyököltem ott, így beszélgettem, nevetgéltem a szomszédokkal. A szeretet és gondoskodás légköre hatotta át a házunkat. A Kosciuszko Tádé utcai katolikus iskolába jártam, az érettségít követően pedig az egészségügy területén dolgoztam mindvégig. A tanulmányaim és a munkám során erős közösség tagja lehettem, együtt jártunk moziba, szórakozni, és sok szép emléket szereztünk közösen. Bár ezt Laci bácsi már nem érthette meg, de az évtizedek távlatából nézve én úgy gondolom, itt lassan minden a helyére kerül. Mindig is a kedvenc helyem volt a bu-

Forrás: Thán Emőke

dai Vár, nem tudom megszokni ezt a gyönyörű környezetet, mindig úgy csodálkozom rá, mintha először látnám. Szívesen sétálok még ma is a Mátyás-templom körül, és újra és újra rácsodálkozom, hogyan élednek újjá a történelmi épületek. Az egyik ilyen volt számomra a megújult Lovarda. Lelkesen, boldogan váltottam jegyet a legelső előadásra, amelyet itt tartottak. Büszke vagyok arra, hogy mindannak, amit ma tudhatunk a korabeli Várról, nagy részét a bácsikám elhivatottságának köszönhetjük.” ✿

A BUDAVÁRI PALOTA „SZŐKE CSODÁJA”, A KOR ÜNNEPELT DÍVÁJA

A Budavári Palotanegyed északi végén, a Táncsics Mihály utca 27. szám alatt áll egy, a Bécsi kapu térre nyíló ablakokkal a középkorban épült, majd többször átalakított kis ház. Egyszerű megjelenése és földszinti bolthelyisége maig megőrizte történelmi hangulatát és patináját. Tulajdonosai iparosok, kereskedők voltak, majd az ország ünnepeLT színésznője, Márkus Emília költözött ide.

Zorayként Victorien Sardou A boszorkány című drámájában
Fotó: Strelisky Lipót (OSZK)

Káprázat, siker, erények és eredmények, lenyűgöző színészi játék, elragadó külcsín. Márkus Emíliának, a Táncsics utca 27. számú épület lakójának mindene megvolt ahhoz, hogy a kor ünnepeLT művészeként az összes férfi író és kritikus csodálatát birtokolja. Zilahy Lajos leírása alapján „...az a gonosz, gyönyörű asszonyi arc, amelyen szenvedések és szenvedélyek paroxizmusában kígyózik a szemöldök, görbül boszorkányvonalakba az ajak, bűvöl a tekintet, az az arc, amelynek viselőjéért meg kell halni, vagy sikoltva mutatni rá”.

FILM ÉS KARRIER

Az első megrendezett, játékfilmes elemeket tartalmazó magyar filmalkotásban főszerepet játszott 1901-ben. A *Táncz* című némafil-

met még jó néhány követte, többek között a *Három sárkány* és *A névtelen asszony*. Márkus Emília karrierje szépen ívelt felfelé, és nemsokára olyan szép vagyona tett szert, hogy a Táncsics utcai bérházból kiköltözve Budán építtetett magának vil-

lát. A ház különös gyorsasággal vált a fővárosi elit találkozóhelyévé és kulturális szalonjává, ahol fogadásokon, estélyeken és bálokon vettek részt a meghívottak. Márkus Emília igazi dívaként élt, diktálta a stílust, a divatot és a kor legmodernebb és legmeghatározóbb irányzatait.

FÉRFIAK ÁLMA, NŐK BÁLVÁNYA

Gyönyörű, nőies idomai, karcsú alakja, határozott, ám légiés fellépése és jelenléte, mélyen zengő, szenvedéllyel teli hangja kiváló alapot adott a színésznőnek, hogy a kor dívájává váljon, amihez hozzájárult sajátos, karakteres, divatteremtő megjelenése. Sokak szerint senki nem tudott úgy bánni a külsejével, a

➤ A Táncsics Mihály (Verböczy) utca

Fortepan (Lajtai László)

ruhákkal, a hangulatokkal, a szavakkal és ezek együttes hatásával, mint ő, aki szinte ellenállhatatlannak számított a férfiak körében. Vonzónak, ígézőnek és pompásnak tartották, nem véletlen, hogy túl az ötvenen is azt írták róla, „ebben az időben még nem volt öreg, bár már régóta volt fiatal”.

„SZŐKE CSODA”

Elbeszélésekből kiderül, Márkus Emília elragadó külsejéhez ékszerként párosultak szavai, melyekkel varázsolni volt képes, mesterien bánt velük. Legszívesebben azonban Shakespeare szonettjeit és Ady Endre költeményeit szavalta. Ady szerint „érzelmes, szép, zengő és tetsző” volt az ünnepeLT színésznő, Krúdy Gyula szerint parfümje „hím oroslánokat ejtett csapdába”.

Minden szerepében maga volt a csoda, nem volt alakítás, amelyben ne lett volna kiemelkedő, amelyet ne játszott volna kimagaslóan. Hangja

Strelisky Sándor

➤ *Márkus Emília és Jászai Mari A két Piccolominiben, Nemzeti Színház, 1905*

és beszédművészete ugyanannyira érvényesült a klasszikus drámákban és a francia társadalmi színművekben. Játszott lírai alakokat, de nagy hatással alakította modern drámák hősnőit is. Igazi területe azonban a századvégi francia dráma volt. Nem véletlenül lett a századforduló idején Jászai Mari mellett a Nemzeti Színház legünnepeLTebb drámai művész-

Koller Károly (OSZMI)

NEMCSAK A NEMZETI SZÍNHÁZ LEGJELENTŐSEBB SZÍNÉSZNŐINEK EGYIKE VOLT, DE MŰVÉSZETE, ÉLETE, STÍLUSVÁLASZTÁSAI KÖZÉLETI PÉLDAKÉPPÉ, A KOR INSPIRÁLÓ ALAKJÁVÁ IS TETTÉK ÖT.

nője. Márkus Emília 1877-ben, a színtanoda elvégzése után szerződött a Nemzeti Színházhoz, majd 1928-ban annak örökös tagjává választották.

Zilahy Lajos így írt a két színésznőről: „Nem túlzás, ha megállapítjuk, hogy Jászai Mari és Márkus Emília legalábbis annyit jelentenek a magyar kultúrának, mint például a franciáknak Sarah Bernhardt. És ugyanakkor, amikor ő róla már egész könyvtárt írtak össze, nekünk a magyar színészet e két kimagasló irányú alakjáról egyetlen egy komoly mélyreható analízisünk sincs. Ennek oka elsősorban a magyar dramaturgia, illetőleg e dramaturgia ama részének alacsony színvonala, amely a színjátszás művészetével foglalkozik. E dramaturgia, amelynek legfrissebb megnyilvánulása a napisajtó kritikája, olyan agyoncsépeLT és konvencionális jelzőkkel dolgozik, amelynek szótárát tizenöt-húsz szóból bátran össze lehetne állítani. »Jászai Mari vagy Márkus Emília a főszerepben a

➤ *Giovanna szerepében Maeterlinck Monna Vanna című drámájában 1902-ben*

tőle megszokott« [...] ennél a meghatározásnál alig megy tovább. Arról nem is szólva, hogy a képes színházi lapok mennyire mélyen alatta vannak annak a vonalnak, amely fölött a színész arcát meg kellene rajzolni. Úgy tudom csupán Hevesi Sándor foglalkozik ilyen irányú tanulmá-

Balogh Rudolf (OSZK)

➤ *A Balga szűz előadása közben Gál Gyulával, Nemzeti Színház, 1910*

nyokkal és azzal a gondolattal, hogy többek között Jászai Mari és Márkus Emília portréját az analízis ecsetjével megfesse. Színészi visszaemlékezésekből sohasem kaphatjuk meg azt, amit egy ilyen tanulmány nyújthatna. E két arcot pedig – túl az anyagokon – be kell vésni a magyar színját-

Uher Ödön

☞ **Strobl Alajos műtermében 1899-ben**

szás és a magyar kultúra történetébe, mert ők mindketten azokba a magasságokba nőttek, ahol Rachel Phaedrája, Ristori Mirrhája vagy Duse Nórája áll.”

PLUSZ EGY „P”

P. Márkus Emília néven ismerhették meg a művésznőt 1882-től, ugyanis hozzáment Pulszky Károly művészettörténészhez, a Szépművészeti Múzeum elődjének számító Ester-

Magyar Film Iroda (OSZMI)

☞ **A kormányzó és a kormányzóné garden partyjén Márkus Emília, Törzs Tibor, Ághy Erzs, Mátray Erzs, Tasnády Ilona és Uray Tivadar**

☞ **Gyermekeivel, Pulszky Tesszával és Romolával 1893 körül**

vésznő felvett neve, vagyis a neve előtti „P.” megmaradhatott, volt férje halálával nem kellett azt megváltoztatnia.

1921-ben Greguss-díjjal jutalmazták. 1928-ban a Nemzeti Színház örökös és tiszteletbeli tagja lett. 1930-ban Corvin-koszorút kapott. 1932-ben nyugdíjazták, ám 1942-ig játszott a Nemzetiben. 1946 őszén a Magyar Színházban három estén keresztül játszotta a *Szülők lázadásában* Holm tanácsosné szerepét. 1947 nyarán a Vígszínházban fellé-

(OSZMI)

A KORSZAK ÍRÓI IS SZUPERLATÍVUSZOKBAN BESZÉLTÉK RÓLA, SZEREPEK SOKASÁGÁT JÁTSZOTTA EL.

házy-képtár igazgatójához. Otthonuk műkincsekben dúskált, ahol színes társasági élet zajlott írókkal, költőkkel, festőkkel, akik mind azért versengtek, hogy megörökíthessék a „Szőke Csodát”. A házaspár életébe a műkincskereskedés ásott hatalmas árkot, majd szakította végleg szét őket, mikor is nem bizonyított ügyletek rossz árnyéka miatt a férj külföldre kényszerült, de felesége nem tartott vele. A művészettörténészt ugyanis megvádolták, meghurcolták, és vagyonukat is elvették. Pulszky Károly végül öngyilkos lett.

LÁNGOLÓ SZERELEM

Második férje jóval fiatalabb volt Márkus Emíliánál, pontosan tizenegy évvel, ám szerelmük annál nagyobb

hévvel lángolt. Párdány Oszkár zsidó származású, nagykanizsai huszártiszt volt, akit megbabonázott a színésznő. Márkus két leánygyermeké egyáltalán nem nézte jó szemmel az új mostoha-apa-figurát, az mégis hatalmas lendülettel és lelkesedéssel ugrott bele a házasságba, és vállalta fel a színésznőt két gyermekével együtt. Az új férj, azon túl, hogy biztos anyagi háttere mellett jó lehetőséget kínált arra, hogy a színésznő megnyugodjon és megállapodjon mellette, még rajongásával is megajándékozta őt. Úgy beszélnek, Márkus Emília annak ellenére, hogy nagyon jól keresett, egyáltalán nem tudott bánni a pénzzel, és mindig költekezett. A házasság előtt a férfi megváltoztatta a nevét Párdányra a korábbi Andorról, így a színmű-

(OSZMI)

☞ **Márkus Emília portréja, az 1940-es évek végén (Gáspár Antal grafikája)**

pett a „*Mi lenne, ha...*” című műsorban, ahol Ady-verseket szavalt. 1949 szeptember 24-én hunyt el, 89 évesen. ☞

MÁRKUS EMÍLIA

Márkus Emília Szombathe-lyen született 1860. szeptem-ber 10-én. A Nemzeti Színház örökös és tiszteletbeli tagja. A Színművészeti Tanodában elsőéves volt, amikor 1875. október 23-án először szín- padra lépett ifj. Alexandre Dumas *Alfonz úr* című darabjában, a Várszínházban. Az első magyar filmben (*A táncz*) 1901-ben kapott címszerepet. 1942. augusztus 15-én volt az utolsó premierje Zilahy Lajos *A házasságszédelő* című művében. Két lánya született, Pulszky Tesz-sza és Romola. Veje, Vaclav Nyizinszkij, minden idők egyik legtehetségesebb balett-tán- cosa volt.

Márkus Emília 89 évet élt.

Gaál Tibor grafikusművész, Magyar Arany Érdemkeresztrel kitüntetett portrékarikaturista. Évek óta dolgozik *Nagy magyarok* című portrészorozatán, melynek darabjai történelmünk maig ható alakjait idézik meg. Rendszeres rovattal jelentkezik magazinunkban.

SZFÉRÁK KÖZÖTT

ÚJ KIÁLLÍTÁS AZ YBL6-BAN

Új képzőművészeti tárlat nyílt a Várkert Bazár Déli palotájában található YBL6 Művészeti Térben. A Szférák között – Művészet és tudomány – Válogatás a Magyar Nemzeti Bank kortárs gyűjteményéből című, tudományos szemléletű kortárs alkotásokat bemutató kiállítás május közepéig látogatható.

A Várkapitányság és az MNB Arts and Culture együttműködésében megvalósuló kiállítás azokat a tudományos szemléletű alkotókat mutatja be, akik mérnöki, számítógépes, nyelvi és természettudományos megközelítéseken keresztül kapcsolódnak a kortárs művészethez – hangzott el a tárlatot bemutató sajtótájékoztatón. Sikota Krisztina, a Vár-

kapitányság turisztikai, kulturális és kommunikációs vezérigazgató-helyettese felidézte, hogy az YBL6 Művészeti Tér 2023-ban nyitotta meg kapuit, és azóta több kortárs kiállítást is rendeztek. Az MNB Arts and Culture divíziójával való együttműködés részeként a mostanival együtt három kiállítás megvalósítását tervezik. Beszélt arról is, hogy a most látható kiállítás-

sal a Várkapitányság csatlakozik az idén fennállása 200. évfordulóját ünneplő Magyar Tudományos Akadémia jubileumi évéhez.

Hamvai Kinga, az MNB Arts and Culture vezetője arról beszélt, hogy a jegybank gyűjteménye 1400 kortárs alkotást számlál, és az 1950-es évektől a közelmúltig terjed, három-négy művészgenerációt ölelve fel. Az YBL6-ban rendezett kiállítás lehe-

tőséget ad arra, hogy a kollekción kiemelkedő alkotásait a nagyközönség is megismerhesse. Több válogatás is be fog mutatkozni a helyszínen, a tervezett tárlatok kurátori feladataira pedig hamarosan nyilvános pályázatot hirdetnek.

Több mint 150 éve épült a Várkert Bazár Ybl Miklós építész tervei alapján, azzal a céllal, hogy a pezsgő kulturális életet Pestről átcsábítsa a budai oldalra. Strobl Alajos szobrászművész elsőként nyitott saját műtermet a Várbazár árkádsorában, később Fadrusz János szobrászművész követte. Itt kapott helyet a Magyar Történelmi Képcsarnok, és 1888–1918 között itt működött a Magyar Királyi Női Festőiskola Lotz Károly vezetésével.

Mészáros Flóra művészettörténész, a most nyílt tárlat kurátora elmondta: a művészet és a tudomány témakörét körbejáró kiállításon a látogatók többek között megismerhetik azokat az alkotókat, akik jellemzik az MNB gyűjteményét. A tárlaton a festmények mellett instal-

A művészet és a tudomány összekapcsolódása a világ megértése iránti vágy mentén írható le, ez motiválja a Szférák között című tárlat alkotóit.

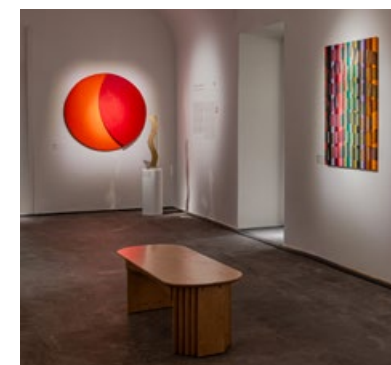
lációk, iparművészeti alkotások és szobrok is láthatók. A bemutatott anyag koncepciójának kialakításakor a kurátor olyan művészek munkáit válogatta ki, akiknek a gondolkodásmódjuk valamilyen szinten köthető a tudományos látásmódhoz: tervezésükben megjelenik a mérnöki, építészeti szemlélet, vagy tudományos szempontból vizsgálják az írást és annak képi kivetüléseit. De olyan

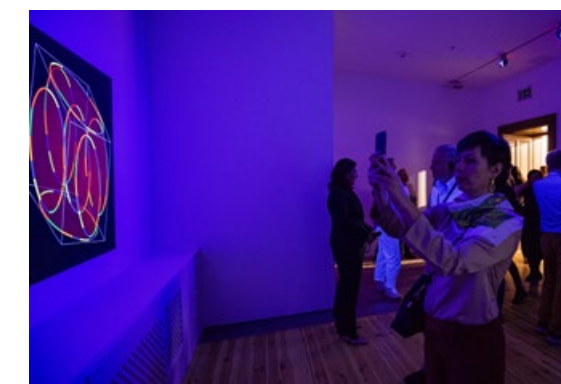
A tudományos szemléletű kortárs alkotók tevékenységét bemutató kiállítás a Várkert Bazárban, az YBL6 kiállítóterben kapott helyet

alkotók művei is szerepelnek a válogatásban, akik a művészet és a tudomány összhangját teremtették meg, mint Mengyán András vagy Lantos Ferenc. A kiállítás bemutatja a műszaki tudományokra reflektáló alkotókat, köztük Andreas Fogarasi, Gáspár György, Horváth Lóczy Judit, Jovanovics Tamás, Konok Tamás és Nemes Márton munkáit, akik mérnöki, tervezői, építészeti gondolkodásuk és fókuszuk mentén építkeznek. Az algoritmikus

felfogás, a számítógépes kultúra kerül középpontba Bak Imre, Horváth Lóczy Judit és Kóródi Zsuzsanna munkáival, de a kiállítás Vera Molnar személye előtt is tiszteleg.

A kiállítás a kortárs művészetet technikai értelemben is reprezentálja: festmények, szobrok, üvegek és egyéb médiumú alkotások is láthatók

☑ **Hamvai Kinga, az MNB Arts and Culture vezetője, Mészáros Flóra művészettörténész és Sikota Krisztina, a Várkapitányság vezérigazgató-helyettese**

ségvédelem, a klimatológia és a tudományos, kulturális emlékek megőrzését vetik fel kérdésként a fiatal generációs művészek, Balázs Nikolett és Pintér Dia alkotásai. A tárlat különleges installálás keretében ki is emel egy-egy alkotót – Fajó Jánost, Lantos Ferencet, Mengyán Andrást és Szentpétery Ádámot –, akik számos tudományterületet hívtak és hívnak életre alkotótevékenységükben, vagy munkáikat egészében áthatja a tudományosság.

A tárlat tudatosan egyenlő teret biztosít a különböző generációknak, így arányosan a magyar származású, nemzetközi sikerű posztmodern generációknak, a hazai neoavantgárd művészeknek vagy a jelenlegi közepgenerációnak éppúgy, mint a fiatal tehetségeknek. A kiállítás a kortárs művészetet technikai értelemben is széleskörűen reprezentálja: festményeket, szobrokat, üvegekpeket, installatív és egyéb médiu-

☑ **A válogatás közel két tucat művész munkáit vonultatja fel, olyanokét, akik módszerükben, gondolkodásukban egy-egy tudományterületre építenek**

mú alkotásokat egyaránt bemutat. A tárlat május közepéig látogatható a Várkert Bazár Déli palotájában. ❁

REIGL JUDIT, BAK IMRE, HANTAI SIMON ÉS MENGYÁN ANDRÁS ALKOTÁSAI IS MEGTEKINTHETŐK A TÁRLATON.

BUDAPEST OSTROMA A VÁRHEGYEN

Tizenkét hét a pokolban – Budapest ostroma címmel nyílt ingyenes szabadtéri kiállítás február közepén a Várkert Bazár rámpáján. A Várkapitányság és a Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ közös tárlata március végéig várja a látogatókat.

Bár Budapest ostroma nem a második világháború fő hadszínterén zajlott, és nem befolyásolta érdemben a kimenetelét, mégis elhúzódó harc bontakozott ki a szemben álló felek között, ami készületlenül érte a lakosságot. 1944 karácsonyán csaknem nyolcszázezren rekedtek az ostromgyűrűben, így rengeteg civil személyes sorsa fonódott össze a heves harcokkal.

A kiállított fotókon látható, romba dőlő épületek az ostrom néma mementói, amelyek köré a túlélők – naplóbejegyzésekből és visszaemlékezésekből kibontakozó – hangja szó személyes történeteket, hogy soha ne feledjük a háború mérhetetlen pusztítását.

A felvételek a Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ építészeti fotógyűjteményéből származnak, többségük az ostrom után, romeltakarítás közben vagy azt követően örökítette meg az építmények állapotát. A fotókat kiegészítő szemelvények

ugyanakkor az ostrom valóságát elevenítik fel. A szövegrészletek úgy kapcsolódnak a képekhez, hogy az adott fotóhoz közeli helyszínen keletkeztek, vagy azokra vonatkoznak.

A naplók és visszaemlékezések között külön csoportot alkotnak a Budapest ostromához köthető írások. Az első világháborús naplókkel ellentétben ezek többnyire évtizedekre a fiókokban maradtak, tartalmuk ugyanis nem illeszkedett a hivatalos történetírás által képviselt „felszabadulás”-konceptióba. Az ostrom így hosszú ideig feldolgozatlan traumaként nehezedett a társadalomra, csupán 1990 után nyílt lehetőség a borzalmakat feltáró naplók megjelentetésére.

Az ingyenes szabadtéri kiállítás február közepétől március végéig látható a Várkert Bazár Glorietthez vezető rámpáján. A tárlat a Várkapitányság koncepciója alapján a Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központtal együttműködésben

valósult meg. A MÉM MDK beltéri tárlaton is bemutatja Budapest ostromát az épített környezetet ért pusztításon keresztül, és bepillantást nyújt a meginduló újjáépítésbe. Az időszaki tárlat 2025. január 31. és március 30. között látogatható az intézmény Bajza utcai Műhelytér kiállítóhelyén. ❁

Jodocus Badius sájtója, A nyomtatásajtó legrégibb ábrázolása (1511)

HESS ANDRÁS ÖRÖKSÉGE

AZ ELSŐ MAGYAR NYOMDA KRÓNIKÁJA

„Befejeződött Budán az Úr 1473. esztendejében pünkösöd előestéjén Hess András által” – e szavakkal zárul a *Budai Krónika*, az első Magyarországon nyomtatott könyv, melyből napjainkra alig tíz példány maradt fenn.

Ki volt Hess András, a magyar könyvnyomtatás úttörője? Milyen előzmények vezettek a krónika megjelenéséhez? A budai Vár melyik zugában állt Hess műhelye?

A kérdések megválaszolásához Mátyás király Budájára invitáljuk az olvasót!

Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy egy mainzi ötvösmester a 15. század derekán megváltoztatta a világot. Johannes Gutenberg volt Európában a könyvnyomtatás feltalálója: a felbecsülhetetlen jelentőségű, mozgatható betűelemekkel és betűfémmel készített munkái olyan új korszakot nyitottak a kultúra és a tudomány történetében, melyben a kézzel másolt kódexek helyébe a nyomtatott könyvek léptek, és az

írásbeliség egy szűk réteg kiváltsága helyett fokozatosan az emberiség közös kincsévé vált. A század végére közel húsz európai országban zakatolt már a nyomdagép, több mint ezer nyomda ontotta magából a könyveket. Hazánk sem volt kivétel: 1473. június 5-én Hess András budavári műhelyében elkészült az ország első nyomtatott könyve, a *Chronica Hungarorum* – más néven a *Budai Krónika*.

AZ ELSŐ MAGYAR NYOMDA

Sok biztosat nem tudunk az első magyar nyomda megalapítójáról. „Hess András budai nyomdája létezéséről két kézzelfogható bizonyítékunk van: két nyomtatványa. A pusztán lét bizonyítására ennyi elég; de egyéb adatok hiánya miatt Hess és nyomdája történetét homály fedi. Mindazt, amit tudunk róla, két nyomtat-

♣ **Mátyás királyt formáló dombormű a budai Várban**

ványából tudjuk. Neve egyetlen egyszer fordul elő: első nyomtatványa, a *Chronica Hungarorum* zárószóiban; második nyomtatványában, a *Basiliusban*, már csak nevének kezdőbetűi mögé rejtőzik. Mindkét könyvben Budát jelöli meg nyomdája székhelyéül. A *Chronica Hungarorum*hoz előszót is írt s ebben elmondja, hogy a nyomdászatot Latiumban tanulta s hogy László budai prépost, Mátyás király alkancellárja hívta őt Budára s támogatta nyomdája berendezésében. Ennél több közvetlen adatunk Hessről s nyomdájáról nincs” – írja a budai ősnomdászról szóló munkájában Fitz József, Hess egyik legfőbb kutatója.

FÉLMÁZSÁS VOLT A BETŰKÉSZLET

A valószínűleg német származású mester Itáliából érkezett hazánkba – ezt bizonyítja nyomtatványainak jellegzetes római betűtípusa és szedéstechnikája is. A kutatók szerint Vitéz János esztergomi érsek megbízásából Karai László budai prépost hívta Hess-t, az akkor már tapasztalt nyomdászsegédet Magyarországra, amikor Mátyás király alkancellárjaként 1470 őszén követként Rómába ment II. Pál pápához, hogy megszerezze támogatását a magyar uralkodó számára

HESS ANDRÁS BUDAVÁRI MŰHELYÉBEN KÉSZÜLT AZ ORSZÁG ELSŐ NYOMTATOTT KÖNYVE, A CHRONICA HUNGARORUM – MÁS NÉVEN A BUDAI KRÓNIKA.

a cseh király elleni háborúhoz. Hess nem tudott ellenállni a ranggal, elismeréssel és anyagi megbecsüléssel kecsegtető felkérésnek, és 1471-ben (más források szerint 1472-ben) a római Lauer nyomdát maga mögött hagyva, egy közel félmázsás betűkészlettel felszerelve Budára utazott. A mai Hess András tér nyugati oldalán, egészen pontosan a 4. számú épülettömbben – mindössze egyetlen nyomdagéppel – megalapította hazánk első nyomdáját, melynek működése igen rövid életű volt, és valószínűleg korántsem váltotta be Hess sikeres és elismert nyomdászlehetéhez fűzött reményeit.

A MENEDÉKET NYÚJTÓ BUDAI VÁR

A gyorsan változó belpolitikai helyzet nem kedvezett a Rómában még oly kecsegtetőnek tűnő megbízásnak: Mátyás és Vitéz János viszonya rövid idő alatt jelentősen megromlott, az érsek nem sokkal 1472 augusztusában bekövetkezett halála előtt házi őrizetbe került. A *Budai Krónika* előszava is azt mutatja, hogy Hess sem az uralkodóban, sem

♣ **A korabeli Buda a Schedel Krónikában (Nürnberg, 1493)**

♣ **Vitéz János esztergomi érsek**

Vitézben nem található mecénásra, és Karai László volt az egyetlen támasza, ő biztosított számára helyet a budai Várban. A latin nyelvű szöveg így mond köszönetet „a tisztelendő László úrnak”, s foglalja össze röviden Hess szándékait: „...amikor elsajátítottam az emberiség javát-díszét előmozdító nyomtatás mesterségét, a Te kegyelmedből Magyarországra jöttem... Nem kevés ideig munka nélkül voltam, míg végre igen nagy és sok napot igénybe vevő munkába fogtam, Pannónia krónikájának kinyomtatásába... Azt hittem, ezzel minden magyar embert megörvendeztetetek, ugyanis szülőföldjét minden-

ki más országoknál jobban szereti s többre becsüli, mindenki vágyakozik rá, hogy elődei életét megismerje, azok jeles emlékezésre méltó cselekedeteit utánozhassa, a szerencsétlenségeket pedig, melyek őket érték, okultan kerülhesse... Mikor pedig arról elmélkedtem s hosszan tételődtem, kinek ajánljam e néhány nappal ezelőtt befejezett első munkámat – másra mint Rád, igen tisztelt Uram, nem gondolhattam, minthogy e munkát sem megkezdeni, sem befejezni nem tudtam volna nélkülözni hiszen e munka elindítója Te voltál – tehát eredményeiben is részesedj.”

KÉT PÉLDÁNYRÓL TUDNAK ITTHON

A *Budai Krónika* alig két évtizeddel Gutenberg történelmi jelentőségű Bibliája után jelent meg, a hetven levélből (vagyis 133 nyomtatott lapból) álló nyomtatványból a kor

▼ **A betűöntés magas technikai felkészültséget és nagy gyakorlatot igénylő hivatás volt**

A KÉZZEL MÁSOLT KÓDEXEK HELYÉBE A NYOMTATOTT KÖNYVEK LÉPTEK, EZZEL AZ ÍRÁSBELISÉG AZ EMBERISÉG KÖZÖS KINCSEVÉ VÁLT.

▲ **A Chronica Hungarorum – más néven a Budai Krónika Prágában őrzött változatának eredeti, budai bőrkötése és egy oldalpárja**

szokása szerint mintegy kétszáz példány készülhetett. Hess maga intézhette a szedést és a nyomtatást is, a munka mintegy 10 hónapig tartott. Reneszánsz antikva betűkkel végezte a nyomást a Velencei Köztársaság papírmalmaiból származó papírra, a címeket és kezdőbetűket pedig utólag pirossal díszítette. Fitz József számításai szerint a mű megjelenése a következő költségekkel járhatott: Hess tárgyi kiadásai (a sajtóktól a szedőszekrényen át a papírig) összesen 200 aranyra rúghattak, a 13 fős személyzettel kapcsolatos kifizetések pedig éves szinten hozzávetőleg 300 aranyforintot jelentettek számára. A legóvatosabb becslések szerint is Hess legalább 500 aranyforintot elköltött nyomdájának berendezésének első

Finia Bude Anno dñi. M. CCCC. LX. XIII. in uigilia penthecostes: per Andream Hess

▲ **A könyv kolofonja: „Befejeződött Budán az Úr 1473. esztendejében pünkösöd előestéjén Hess András által”**

lépéseitől a *Budai Krónika* nyomtatásának befejezéséig. És mennyibe került vajon egy példány? Egy-egy egyszerű darab ára 1473-ban legfeljebb egy arany lehetett, azokat pedig, amelyeknél vörös kiemelés is alkalmazott, másfél, sőt talán két aranyért bocsáthatta áruba. Hány könyvet kellett nyomtatnia, hogy a vállalkozása megtérüljön? „Ha csak 200 példányt nyomtatott, s példányát 2 aranyért árusítja, az összes példányok eladásából 400 aranyat ért volna el, ami körülbelül felért volna az előállítási költségekkel. 200 példány mellett tehát nyereségre sem számított. Hessnek ennél fogva legalább 300 példányt kellett nyomtatnia s darabját két aranyért árusítania, vagy pedig, amit legvalószínűbbnek gondolok, 400 példányt, darabját másfél aranyért. Az utóbbi esetben az összköltség ugyan 30-40 arannyal növekedett, de viszont 600 arany jövedelmet lehetett várni. 300 példány esetében a könyv túlzottan magas ára veszé-

▲ **Papírkészítő műhely**

lyeztette volna a sikert, míg 400 példánnyal ugyanarra a jövedelemre számíthatott, még mindig magas, de mégis elfogadható ár mellett” – írja Hess kutatója az ősnymodásról szóló munkájában.

A több önálló történeti mű összeolvasásából létrejött krónika – melyet Hess az 1473-as pünkösdi budai országos vásáron tervezett forgalomba hozni – a kezdetektől egészen Mátyás király koráig tárgyalja a magyar történelmet. Hazánkban két példány lelhető fel a könyvtörténeti ritkaságból, egyik az Országos Széchényi Könyvtár, másik az ELTE Egyetemi Könyvtárának gyűjtemé-

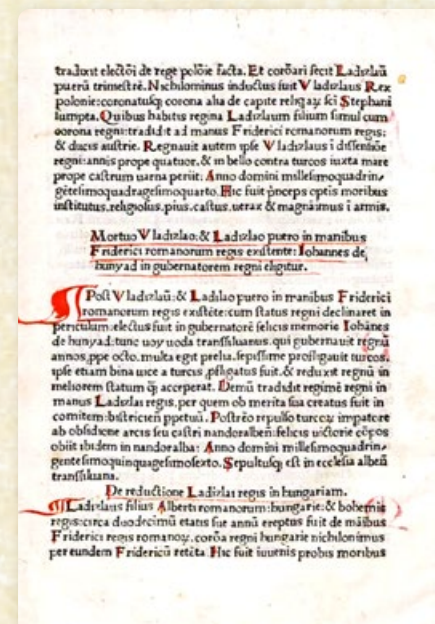
▲ **XI. Ince pápa szobra és a Budai Krónika első számának emléktáblája a Hess András téren**

nyében, a továbbiak pedig Párizsban, Prágában, Szentpéterváron, Rómában, Lipcsében, Krakkóban, Bécsben és New Jersey-ben található. Tíz ismert példány közül az utolsó mindössze néhány évtizede, 1990 tavaszán bukkant fel a müncheni Hartung & Hartung cég árverési katalógusában, majd 420 ezer márkáért, akkori árfolyamon számolva körülbelül 16-17 millió forintért talált új gazdára. A könyv szövege a *chronika.oszk.hu* weboldalon hangoskönyvként is meghallgatható, Szabó Sipos Barnabás színművész előadásában.

A MESTER ÖRÖKSÉGE

Hess műhelyében a *Budai Krónikán* túl mindössze egy további mű született, mely az ókeresztény egyház kiemelkedő személyisége, *Basilius Magnus De legendis poetis* (A költők olvasásáról), illetve az ókori görög történetíró, Xenophón *Apologia* (*Socrates védőbeszéde*) című művét tartalmazza, latin fordításban. Szemben a krónikával, a nyomdász ezúttal csupán nevének kezdőbetűit tüntette fel a kolofonban, és a könyv megszületéséért már nem mondott köszönetet Karai Lászlónak sem. A húsz levélből álló nyomtatványból két példány maradt fenn, az egyiket Bécsben, a másikat a felső-bajorországi Eichstättben őrzik.

▼ **A Chronica Hungarorum példányainak többsége rubrikált, azaz a fejezetcímek és a nagybetűk pirossal vannak kiemelve**

Hogy milyen irányt vett ezután Hess András élete, arról találgathatunk csupán. Meghalt volna? Vagy mecénás hiányában inkább másutt próbált szerencsét? Nem tudhatjuk. Egy biztos: a magyar művelődés történetébe nyomtatott nagy betűkkel írta be a nevét. A könyvnyomtatás hazai úttörőjéről 1954-ben nevezték el a budai Várban azt a teret, ahol egykori nyomdájának állt.

Jost Amman fametszete

Jost Amman fametszete

MINDANNYIUNK SZÁMÁRA BÜSZKESÉG A BUDAI VÁR MEGÚJULÁSA

Vannak helyek, ahová újra és újra visszavágyunk, mert többet jelentenek számunkra pusztán földrajzi koordinátáknál, épületek, utak, fák és bokrok összességénél. Olyan helyek, amelyek részei a személyes történetünknek, és a múltunk emlékezetes pillanatai köszönnek ránk, akárhányszor arra járunk. Németh Kristóf színművész és színházigazgató számára a budai Vár nem csupán a nemzeti történelem szempontjából ikonikus hely. Erről mesélt a Nemzeti Hauszmann Program közösségi oldalain megtekinthető kisfilmben.

Szomszédok, Barátok közt, Drága örökösök, Keresztanyu... Aligha találunk olyan tévénézőt Magyarországon, aki ne ismerné a nevét. Németh Kristóf 12 évesen szerepelt először a televízióban: a Szomszédok negyedik

epizódjában kártyázott Zenthe Ferencsel és Szabó Gyulával. Néhány évvel később már Mágenheim Julcsi lovagjaként találkozhatunk vele a nézők a népszerű sorozatban. Még a Színház- és Film-művészeti Főiskola hallgatója volt

– Benedek Miklós osztályába járt –, amikor szerepet kapott a *Csinibabában*. Három évvel később indult a *Barátok közt*, ő pedig egy csapásra az ország Kertész Gézája lett.

Németh Kristóf számos sikeres televíziós sorozatban játszott az

APUKÁMMAL RENDSZERES ROGRAMUNK VOLT AZ, HOGY ELJÖTTÜNK A VÁRBA, ÉS ITT MESÉLT NEKEM A TÖRTÉNELEMRŐL.

elmúlt évtizedekben, azonban nem csupán színművészként vált generációk kedvencévé, hanem színházigazgatóként is évek óta bizonyítja: nem csupán a képernyő, a színház is szívügye. 2012 és 2016 között a Játékszín vezetőjeként dolgozott évadról évadra azért, hogy a nézők minél izgalmasabb produkciók között válogathassanak, 2017 óta pedig a Fórum Színház első embereként mutatja meg újra és újra, hogy a vérében van a szórakoztatás.

„Rengeteg élmény köt a budai Várhoz. Apukámmal rendszeres programunk volt az, hogy eljöttünk ide, és itt mesélt nekem a történelemléről: hol a magyarok történelméről, hol a saját történetéről – mondta el Németh Kristóf arról, mi jut eszébe először, ha a Budavári Palotanegyedre gondol. – Nagyon sokáig a Vár aljában, a Mikó utca és a Logodi utca sarkán éltük az életünket az első feleségemmel és a kisfiammal. Aztán úgy hozta az élet, hogy Lóciival hosszú esztendőkn keresztül lényegében kettesben éltünk. Akkor kezdtem el a kisfiamat felvinni a Hadtörténelmi Múzeumba, elkezdtem neki mesélni a nagypapa történeteit, aztán a sajátjaimat.”

Németh Kristófnak apaként is fontos helyszín a budai Vár, rendszeres látogatói gyermekeivel a Várkert Bazárnak.

A családi hagyomány pedig nem maradt abba azóta sem: „Itt, ahol most állunk, a Várkert Bazárban voltak a pocakos fényképezések, amikor a második és a harmadik gyermekünket, Levente fiunkat, majd Olivért vártuk a feleségemmel. Most már háromgyerekes apukaként sétálhatok együtt a családommal, és már a 17 éves fiam meséli a kicsiknek a történeteket, amiket a nagypapáról és rólam tud.

📍 A Várkert Bazár a főváros különleges helyszíne, egyszerre történelmi, kulturális és természetközeli élményt is nyújt a látogatóknak

📍 A színész és felesége, Németh-Szikriszt Zita, két gyermekükkel, a kis Olivérral és a pár évvel idősebb Leventével

Nagyon nagy öröm, hogy ha ide látogatunk, akár kulturális programokra, gasztro- és borfesztiválokra, akár bármelyik intézménybe vagy múzeumba, akkor egy folyamatosan gazdagodó és megújuló Várat látok. Szerintem ez mindannyiunk számára óriási nagy büszkeség” – folytatta a színművész. ✂

LIGETI MIKLÓS MŰVÉSZETE A PILLANAT SZOBRÁSA

A Várkert Bazárban ismerkedett meg a szobrászművészet alapfogásaival: alig volt még 13 éves, mikor már a korszak egyik legismertebb művésze, Strobl Alajos volt a mestere. A már ismert és keresett szobrász Ligetinek később Ferenc József és IV. Károly is modellt ült. Leghíresebb szobrát – mely nélkül nehéz volna ma már elképzelni a Városligetet – Anonymusról, az ismeretlen krónikásról mintázta.

Ligeti Miklós 1871. május 19-én született fenn, a budai Várban, az Űri utcában. Rajz-tehetségére korán felfigyeltek, ennek köszönhető, hogy már kamaszként a századfordulós magyar szobrászművészet vezéregyénisége, Strobl Alajos műhelyében inasoskodhatott a nyári szünetben. Az Iparművészeti Iskolában Mátrai Lajos György, a korszak ikonikus szobrásztanára volt a mestere, aki generációk számára adott biztos alapokon nyugvó szakmai tudást. A Mintarajziskola szobrászati osztályán Strobltól tanult, illetve Bécsben és Párizsban is támogatta művészeti ismereteit. A francia fővárosban Auguste Rodinnel is megismerkedett, az akkor már kiforrott művész alkotásai nagy hatással voltak a magyar fiatalokra. Hazatérte után már legelső alkotásaival magára vonta a figyelmet – ezek közül a Rákászfűt ma a Margitsziget vízesésének medencéjében, a Kacsás lányt pedig a Gellért fürdőben tekinthetjük meg. Hirtelen jött népszerűségét jól mutatja, hogy az 1890-es évek második felében

Arcanum: Érdekes Újság

LIGETI MESTERE A KORSZAK EGYIK LEGISMERTEBB MŰVÉSZE, STROBL ALAJOS VOLT, ÉS MÉG MAGA FERENC JÓZSEF IS MODELLT ÜLT NEKI.

Ferenc József osztrák császár és magyar király is vásárolt egy szobrot a fiatal művésztől. Az ismeretlen krónikás, Anonymus szobrának Bánffy Dezső miniszterelnök kérésére fogott neki. Így írt egy helyütt a mű születéséről: „Elhagytam minden mellékést és csak az alakra fektettem súlyt, régi olasz, latin leírások alapján az akkori papi öltözékre. Törekedtem az arcot

homályba burkolni, és az alakkal kifejezni, amit gondoltam, misztikussá tenni azt, mi titok volt, és marad, a történelmi *Gesta Hungarorum* a kézben.” Az Anonymus-szobor megosztotta a korabeli művésztszótársadalmat 1903. novemberi leleplezésekor. Egykori mestere, Strobl elmarasztalta Ligetit a szobor csuklyás, arctalan figurájáért, Fadrusz János azonban egy új, modern művészeti hang

✦ **Árgyélus királyfi és Tündér Ilona – mai feliratuk szerint Csongor és Tünde – szobrai egykor a Habsburg-lépcső díszai voltak**

megnyilatkozásának tartotta az alkotást. A mű Juhász Gyula költőt is megihlette, 1910-ben írta *Anonymus* című versét.

Ligetit művészként leginkább az érzelmek, a test-lélek kapcsolata érdekelte, ez tette őt a magyar impresszionista szobrászat egyik legtehetségesebb alkotójává. Remekül bánt a legkülönbözőbb anyagokkal, nemcsak a kőnek és a márványnak, de a bronznak és a kerámiának is avatott mestere volt. Az 1920-as években még saját kerámiagyárat is alapított.

A mai napig számos alkotása díszíti Budapestet. A tragikus sorsú trónörököséről, Rudolfról készített alkotását 1908-ban avatták fel a Városligetben. A szoborról, mely – néhány évtizednyi vargabetű után ismét – az egykori Olof Palme-ház (ma Millennium Háza) szomszédságában áll, így írt a korabeli Vasárnapi Újság: „A művész szerencsés leleménnyel rögzítette bronzba a még ma is siratott királyfi alakját. Nincs benne semmi abból a reprezentatív pózból, a melybe az uralkodó családok tagjait szokták állítani. Egyszerű, könnyed mozdulattal áll a trónörökös a Városliget bokroktól szegélyezett tisztásán, meleg, puha vonalak foglalják össze férfias, erőteljes alakját, s egyszerű vadásruhája,

Arcanum: Vasárnapi Újság

✦ **Leghíresebb szobra nélkül ma már nehéz volna elképzelni a Városligetet. Anonymusról, az ismeretlen krónikásról mintázott alkotását 1903-ban adták át**

kényelmesen a vállára akasztott puskája, egyenes és mégis fesztelesen tartása megéreztetni velünk azt a nyugodt biztonságot, a mellyel az életnek ez a nagy művésze az emberek között mozgott.”

*Ligeti Miklós,
a zseniális szobrász,
akinek Ferenc József
és IV. Károly is modellt
ült, gyerekkorát
a budai Várban, az
Űri utcában töltötte.*

Déryné Széppataki Rózáról készített, a második világháborúban megsemmisült szobrának másolata a Horváth-kertben látható, a Magyar Nemzeti Galéria bejáratának két oldalán pedig Tündér Ilona és Árgyélus királyfi – mai feliratuk szerint Csongor és Tünde – eredeti

szobraikat láthatjuk, melyek egykor a csodás Habsburg-lépcső díszai voltak. A bajuszlépcső, ahogy a népkörében régen emlegették, a Budavári Palota második világháborús ostromában jelentősen megsérült, a kommunizmus évtizedeiben pedig elbontották, hogy a helyén alakítsák ki a múzeum főbejáratát. Ligeti Csongor és Tündét ábrázoló szobrai túléltek az ostromot, így ma is megcsodálhatjuk őket, ha a Savoyai teraszon sétálunk. A művész első világháborús szoborkompozíciója, a Lovas tűzerek hősi emlékműve azonban már nem volt ilyen szerencsés: a Dózsa György téren 1937-ben felavatott műalkotás a világháborúban súlyosan megrongálódott, így 1960-ban elbontották. Helyén ma a Dózsa György-emlékmű áll.

Ligeti Miklós 1944 decemberében hunyt el, és bár kívánsága az volt, a háborús helyzet miatt nem tudták az Anonymus-szobor alá temetni. A Fiumei Úti Sírkertben helyezték örök nyugalomra. ✦

ORSZÁG LILI ÚTJA UNGVÁRRÓL A BUDAI VÁRIG

Ország Lili, eredeti nevén Oesterreicher Livia Éva, 1926. augusztus 8-án született Ungváron. Apja magyar forrásokban Oesterreicher Manó Mihály, a csehszlovák időkben Emanuel volt. A Kárpátalja lap forrásai szerint az Oesterreicher vezetéknevű Ungváron a háborúk közötti időszakban rendkívül gyakornak számított, így hívták a helyi rabbit és több kereskedőt is a környéken.

Líviát egészen születésétől fogva családja Lilinek szólította. Ungváron, a Roskovics part 2. szám alatt éltek, és mint kiderült, a 20-as évek elején számos reklám hirdette Oesterreicher Leopold és fia legjobb borait, rumját és likőrjeit. „Pincészetek tulajdonosa, desszert- és orvosi bor. 1850-ben alapították” – olvasható az egyiken. A Magyar Nemzeti Galéria kutatásai szerint feltehetőleg Leopold Lili nagyapja volt, és a hirdetésben említett fia, Mano vagy Emanuel a művésznő apja lehetett.

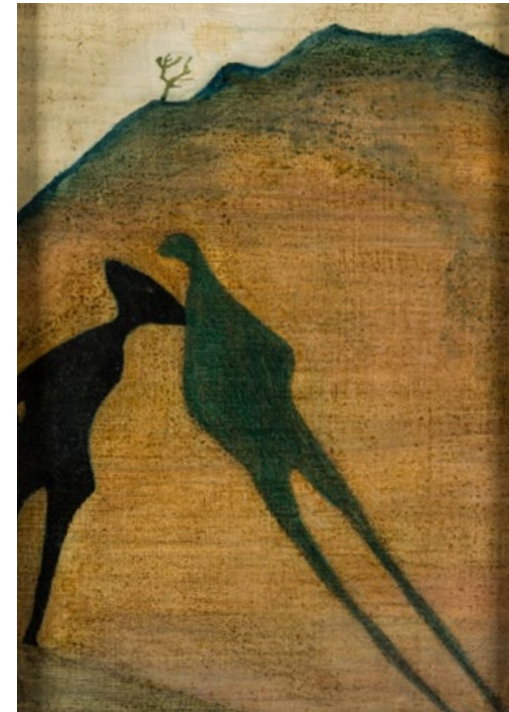
TANÁRBÓL BARÁT

Ország Lili a magyaron kívül csehül, szlovákul, németül, angolul, olaszul és héberül beszélt és olvasott. 1937-ben határozta el, hogy festő lesz, és hogy Rosenberg Miklóstól (később a Róbert Miklós művésznevet vette fel) szeretne rajzolni tanulni. Barátnőivel folytatott levelezései elárulják, hogy a leendő művész jólétben élt, és a háborúig anyagi problémái sem voltak. Mindez akkor ért véget, amikor származása miatt már nem tanulhatott a tekintélyes Ungvári Gimnáziumban. Róbert Miklós emlékirataiból kiderül, hogy a háború alatt Lili édesapjának sikerült nagyon gyorsan megszereznie az egész család számára a magyar állampolgárságot igazoló okmányokat. Ez kivételes szerencsének

Shoshana Kertész: Ország Lili

TÖRETLEN ELHIVATOTTSÁGGAL ALKOTOTT EGY SÖTÉT ÉS PICI LAKÁSBAN, ÉS MIRE VÉGRE HOZZÁ MÉLTÓ MŰTERMET KAPOTT, NAGYON KORÁN, VÁRATLANUL ELVITTE A HALÁL.

Senki sem látta festeni, mert éjszaka vagy hajnalban alkotott, nappal a munkahelyén dolgozott (Két árnyék, Magyar Nemzeti Galéria)

tett, hanem viszonylag sokat rajzolt, és ő lett a festőműhely vezetője is. Munkatársai különösnek tartották, általában sosem mesélt senkinek a múltjáról, nem osztotta meg a személyes dolgait. Rajongott Kafkáért, érdekelte a grafológia, rendszeresen jósnohöz járt, hitt a horoszkópokban. A hazai művészkörök már akkor összesűgtak a háta mögött, és mint különös művészt emlegették, aki hihetetlen képeket fest. Mindig utazott, ha tehetett, a festészetében visszaköszönő pravoszláv ikonok például egy 1956-os bulgáriai nyaralás emlékei.

Prágai utazása után az ottani zsidó temető sírkövei inspirálták, festészetének központi motívumává

Visszatérő motívuma letűnt kultúrák egymásra rakódott múltja, a bezártság és magány minden életszakaszában megjelent a képein.

számított azokban az időkben. Lili családját Budapesten Róbert Miklós fogadta be a lakásába, aki az évek során Lili igazi barátja lett. A család megpróbált új életet kezdeni a háború utáni Budapesten pénz és kapcsolatok nélkül. A fiatal tehetség a Művészeti Akadémia hallgatója lett 1945-ben, és 1948-ban az egész család Országra változtatta a vezetéknevét.

EGY MÁSIK ÉLET

A különleges látásmódú képzőművész 1950-ben szerezte meg diplomáját az Akadémián, majd a budapesti Állami Bábszínházban díszlet- és jelmeztervezői beosztást kapott, és férjhez ment Majláth Györgyhöz, aki pszichológus és gyermekorvos volt.

A bábszínházban Ország Lili nemcsak babákat és dekorációkat készí-

váltak a stilizált héber írásjelek, melyek képeinek idő koptatta kövein hol éles körvonalú határozottsággal, hol finom, aprólékos plaszticitással, alig sejthető elmosódottsággal jelentek meg (Exodus, 1963; Írás a falon, 1967; Ima a halottakért, 1967).

LILI A VÁRBAN

Ország Lili a Fiáth János utca 16. szám alatt lakott, rengeteg, máig ismert festményét itt készítette, budai otthonában, amely nem volt több harminc négyzetméternél. 1978. júniusában kapott egy műteremlakást a budai Várban, a Szentháromság utcában, azonban csak nagyon rövid ideig volt otthona a modern magyar festészet egyik legnagyobb alakjának, aki még ebben az évben meghalt.

Művészetének képi világára egyaránt jellemzőek voltak a színes, transzcendens sugárzású, realiz-

tikus ábrázolású, de szurrealista kompozíciók, mint a szigorú, konstruktív szerkesztésű képek, melyek főként városokat, városfalakat, alaprajzokat ábrázoltak. Alkotásaiban tudatos és egyértelmű a múlt emlékeinek, ókori városoknak mementőként fennmaradt jelként való megörökítése (Jeruzsálem fala, 1966; Persepolis, 1965; Requiem hét táblán elpusztult városok és emberek emlékére, 1963).

Összegző fő művét 1973 és 1978 között festette, a 48 táblaképből álló Labirintus-sorozatot, amelyben korábban kialakított festői eszközeivel

Forrás: MNC

Létösszegző műve – melynek egyik darabja az itt látható Ikarosz – a 48 táblából álló Labirintus-sorozat, amelyet életének utolsó négy évében festett

és motívumainak felhasználásával az ókori mítosz jelenben való átélését, a történelem és a művészet időtlenségét ábrázolja (Kék tükrök háza I., 1974; Ikarosz, 1974; Várakozók, 1977; Fekete kép ősi jellel I., 1978).

Visszatérő motívumai az ősi, történelmi múlt, a letűnt kultúrák tárgyi-szellemi maradványai, töredékei, az enyészetté vált, fényes múltat idéző romvárosok és a bezártságot, a magányt, a félelmet idéző falak.

Ország Lili 1978-ban Budapesten halt meg hirtelen, mindössze 52 évesen. A Farkasréti temetőben helyezték végső nyugalomra. ✂

környezetben. „Elképzelem, ahogyan felkelek itt reggel, megiszom a kávémat, és előveszek egy könyvet. Csodálatos! Tényleg nagyon nehéz bármit is kiemelni, mert meglátok valamit, majd észreveszem a következő részletet, ami elvonja a figyelmemet. Magával ragadó és tiszteletre méltó, hogy

2021 óta már több mint 350 ezren nézték meg a Szent István-termet.

mennyire odafigyeltek a legapróbb részletekre is.”

A Szent István-teremben más meglepetés is érte a vendéget. Sikota Krisztina megajándékozta a sportolót egy emléklappal, mely

azt jelzi, hogy ő volt a 349 137. látogató.

A sportolónő először 2018-ban nyert aranyérmet a berlini Európa-bajnokságon, majd egy évvel később, a dubaji világbajnokságon is első helyen végzett. A fiatal versenyző úgy gondolja, sokkal többet köszönhet ennek a sportágnak, mint az érmeit. Így nyilatkozik a Magyar Paralimpiai Bizottság honlapján a lelkes és kitartó sportoló: „Számos emberrel találkoztam, akiknek hasonló sérültsége van. Amikor velük versenyzek, akkor tudom, hogy megtaláltam a helyemet. Magasportolónak mondhatom magamat, ez rengeteget jelent nekem.”

A paraatlétika megváltoztatta az életét, miután tízéves korában stroke-ot kapott, és lebénult a bal oldala. Mint meséli, a paralimpiai mozgalom, illetve a paraatlétika segítette neki elfogadni a

☛ A sportolót Sikota Krisztina, a Várkapitányság vezérigazgató-helyettese várta, és kalauzolta végig A Budavári Palota csodája című kiállításon

körülményeket és saját magát, így ma már teljesen érzi az életét. Luca mindig is rajongott a sportokért, iskolás lányként szeretett teniszezni, focizni, röplabdázni, atletizálni, de a szélütés óta minden megváltozott: „Az orvosom azt mondta, nem sportolhatok többé, de én érzem, hogy nem tudok nélkül élni. Amikor futok, szabad vagyok, amikor pedig távol ugrom, repülök. Ezt senki nem veheti el tőlem.” ✂

PARALIMPIAI BAJNOK A SZENT ISTVÁN-TEREMBEN

A Budavári Palota déli összekötő szárnyában újjászületett Szent István-terem népszerűsége 2021-es megnyitása óta töretlen. Most ismét egy különleges vendég látogatott el a történelmi terembe. Ekler Luca paralimpiai bajnok, mint mondta, szívesen ébredne reggelente ebben a nem mindennapi környezetben.

Ekler Luca kétszeres paralimpiai bajnok, többszörös világ- és Európa-bajnok magyar paraatlétát Sikota Krisztina, a Várkapitányság vezérigazgató-helyettese várta, és kalauzolta végig A Budavári Palota csodája című kiállításon. A vezérigazgató-helyettes

megmutatta vendégének azokat az alkotásokat, amelyeket kortárs vagy régi idők művészei készítettek Szent István örökségét megidézve. A Várkapitányság vezérigazgató-helyettese a látogatás során mesélt a Szent István-terem történetéről is.

Ekler Luca szerint nagyon nehéz szavakba önteni a különleges helyiség szépségét, mivel a szakemberek a padlótól kezdve a csillárokon át a kandallóig minden apró részletet kidolgoztak, amikor újraalkották a termet. Azt is mondta, szívesen ébredne mindennap ilyen

EKLER LUCA SZERINT MAGÁVAL RAGADÓ ÉS TISZTELETRE MÉLTÓ, HOGY A SZAKEMBEREK MENNYIRE ODAFIGYELTEK A LEGAPRÓBB RÉSZLETEKRE IS.

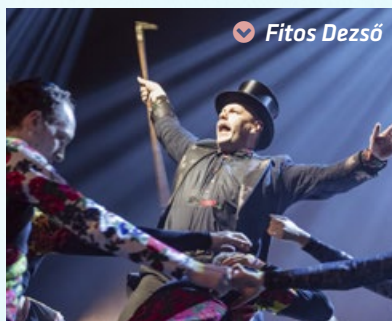
„MINDIG IS MEGFOGOTT EZ A SZABAD LELKÜLET”

A Fitos Dezső Társulat *Taven Baxtale! – Legyetek szerencsések!* című produkcióját nézheti meg a közönség április ötödikén a Várkert Bazárban.

A társulat vezetőjével beszélgettünk a produkcióról és a magyar kultúrához, értékekhez tartozó cigány hagyományok jelentőségéről.

„Az előadás lényege, hogy bemutassa az ötszáz évvel ezelőtti cigány mesterségeken keresztül és a tánc segítségével ezt a fajta izgalmas és egyedülálló kultúrát.” Az előadás olyan tekintetben mindenképpen hiánypótló, hogy megpróbálja felölelni a Kárpát-medencében megtalálható, nagyon színes és rendkívül változatos cigányfolklórt.

Arra a kérdésre, mi a különbség a magyar és a cigány táncok között, elmondta, hogy tánc történeti szempontból a cigány tánc kultúra egyik lényege a vándorlásban rejlik. „A magyarországi régies táncstílust konzerválták nekünk a romák. Nagyon fontos, hogy a mai napig fellelhető a roma kultúra, hiszen generációról generációra őrzik a családok a saját dalait, meséiket, amelyek meghatározzák az identitásuk alapját” – emelte ki Fitos Dezső, aki szerencsésnek tartja magát, hogy bekerülhetett ebbe a zárt kulturális rétegbe. A cigány kultúra iránti szeretete hosszú évtizedekre nyúlik vissza. Elmondta, hogy a roma művészek, kutatók, néprajzosok és értelmiségi barátok, ismerősök elismeréssel adóznak a színpadra állított produkciónak, hitelesnek tartják, a magukénak érzik az előadást.

A darabot tavaly nagy sikerrel adták elő a Várkert Bazárban, de a most áprilisi műsor is tartogat meglepetéseket. Például az idei vendégművész Szalóki Ági énekesnő lesz.

A társulat örömeire szolgál, hogy ismét a különleges hangulatú és szépségű Várkert Bazárban léphetnek fel, és újra elvarázsolhatják a közönséget.

Fitos Dezső elárulta, hogy őt a cigány kultúrában a változatos érzelmi sokszínűség fogta meg: „Régi eredetmondájukban a madaraktól

származtatják magukat a romák, ez a fajta lelki attitűd a táncokban is megmutatkozik, és engem mindig is megfogott ez a szabad lelkület” – zárta a beszélgetést.

PROGRAMOK A VÁRKERT BAZÁRBAN

- 02. 24.** Bérczesi Róbert-koncert
- 02. 27.** Aposztróf – Irodalmi szerelmek Jókai Mórral
- 03. 04.** A Kner család levelei – Rejtélyes történelem
- 03. 14.** Dalköltők – Kortárs Dalköltők Legnagyobbjai
- 03. 15.** „Ki van tűzve a magyaroknak zászlaja” – Március 15-i ünnepi koncert
- 03. 17.** Márai és a humor – Márai-est
- 03. 23.** Rumini Tükör-szigeten
- 03. 23.** Rumini Tükör-szigeten
- 03. 31.** Ír Kocsmamesék 2.0
- 04. 05.** Fitos Dezső Társulat: Taven Baxtale! – Legyetek szerencsések!
- 04. 06.** Imagináció
- 04. 07.** Te másoknak írtad a naplót, én neked – Márai-est
- 04. 13.** Tavaszi zsongás családi nap

A BUDAVÁRI PALOTANEGYED A TURIZMUS ÉLVONALÁBAN

A magyar turizmus meghatározó szereplőit bemutató, évente megjelenő top 50-es kiadvány idén is a turizmus élvonalában tartja számon a Várkapitányság vezetőit. A szervezet a Nemzeti Hauszmann Program keretében 2019 óta dolgozik azon, hogy a Budavári Palotanegyed méltó módon újuljon meg.

A Nemzeti Hauszmann Program célkitűzése, hogy a Budavári Palotanegyed visszanyerje eredeti szépségét, és újra megteljen lüktető élettel. A látványos fejlesztéseknek köszönhetően néhány év múlva egy teljesen megújult városrész fogadja majd a turistákat.

2024 végére eltűnt a Dísz tér sarkán tátongó seb, a látogatók újra az egykori Vöröskereszt-székház sarokkupolás palotája mellett érkeznek meg a budai Várba. Újra áll az 1968-ban felrobbantott József főhercegi palota, és díszes kertje és belső terei is visszanyerik eredeti formájukat. A Honvéd Főparancsnokság legfőbb ékességeként visszaépül a Várhegy egyik legnagyobb és legdíszesebb kupolája, amelyben kilátó nyílik lenyűgöző panorámával.

Megkezdődik a Szent György tér újjászületése, díszesebb, zöldebb és rendezettebb lesz az ország történelmi főtere. Emellett tervek szerint

„Az egykori Vöröskereszt-székház 2024 végére épült újjá, ezzel egy elhanyagolt terület szépült meg a Dísz tér sarkán

halad a Citadella megújítása is, hogy a látogatók kívül-belül megújulva vegyék ismét birtokba 2026-ban.

Fodor Gergely, a Várkapitányság vezetője, a Budavári Palotanegyed, a Citadella és a visegrádi vár megújulásáért felelős kormánybiztos és Sikota Krisztina turisztikai, kulturális és kommunikációs vezérigazgató-helyettes már több éve szerepelnek a turizmus top 50-es listáján.

„Miközben helyreállítjuk és gondozzuk épített örökségünket, értéket is teremtünk a mai kor elvárásainak megfelelően – fogalmazott Fodor Gergely a Várkapitányság munkájának céljairól és eredményeiről. – Igazi kuriózumként születtek meg 2024-ben a Budavári Palotanegyed borai a régi magyar borfajták feltámasztásán dolgozó Szentesi József borással együttműködve. A labdarúgó-Európa-bajnokság alatt pedig a Nemzeti Sporttal és az Országos Széchényi Könyvtárral közös szurkolói terasz és futballtörténelmi kiállítás fogadta a magyar drukkerket.” A kormánybiztos büszke arra is, hogy a Várkert Bazár immár a főváros egyik kiemelt kulturális helyszíne. Sikota Krisztina erről azt mondta: „A Várkert Bazár 2014-ben befejeződött felújítása a Budavári Palotanegyed újjászületésének nyitánya volt. Azóta több ezer rendezvényt tartottunk, több százezer jegyvásárlót fogadtunk”. A 2024-es jubileum során kiállítás mutatta be az épületegyüttes történetét, és könyv is született róla *Ybl megvalósult álma* címmel. A sokszínű kínálatot háromnapos fesztivál

Sikota Krisztina turisztikai, kulturális és kommunikációs vezérigazgató-helyettes és Fodor Gergely, a Várkapitányság vezetője

összegezte, melyet a nagy sikerrel tekintettel 2025-ben is megrendeznek. A képzőművészet kedvelőit is várják, a Magyar Nemzeti Bank gyűjteményéből különleges kiállítás költözött idén januárban az YBL6 Művészeti Térbe.

A kulturális programok egyre nagyobb számban jelennek meg a helyreállított épületekben és köztereken. A Szent István-terem mellett koncertek, vezetett séták és ingyenes családi események is várják az érdeklődőket a Budavári Palotanegyedben.

EGY MOZI MESÉI

Buda hosszú múltra visszatekintő mozija amilyen kicsi, olyan nagy filmeknek adott otthont, és nem egy vészes időszakot is túlélt. A ma Tabán Art Moziként ismert kultikus hely mostanáig megmaradt az egyik legbájosabb, legkedvesebb, legromantikusabb találkozási pontnak Budán.

Vajon sejtette-e 1895. december 28-án Párizsban, a Le Salon Indien du Grand Cafében, az első filmvetítésen izgatottan ülő közönség, hogy a filmmel teljesen új korszak veszi kezdetét az emberiség történetében? A válasszal nem kellett sokáig várni, a mozgókép hamar meghódította Európát és a világot, beleértve természetesen az Osztrák-Magyar Monarchiát.

1909 és 1912 között emlékezetes esemény történt a filmszerető közönség és a budai polgárság körében. Megnyílt Buda első, Palota névre keresztelt filmszínháza a Tabánban. „Váhszon. Homály. Rikoltó hirdetések. / Muzsika. Híradó. A film perreg. / Lóverseny. Autók. Piszé flapperek. / Gengszter. Detektív. A lyoni érsek” – írta *Mozi*

című versében Heltai Jenő író, költő, színházigazgató. Aki nem más, mint a mozi szavunk kiötlője, és aki nem kizárt, egykoron maga is látogatást tett a Palota moziban. Manapság, köszönhetően a technikai fejlettségnek, furcsának hathat, hogy kezdetben a Palota páholyaiból szinte alig volt látható a vászon, és ez arra sarkallta a

BUDA EGYETLEN ART MOZIJA 2014 ELEJÉN TELJES FELÚJÍTÁSON ESETT ÁT, ÉS ELSŐSORBAN CSALÁDIAS HANGULATA MIATT VÁLT SOKAK KEDVENC SZÓRAKOZÓHELYÉVÉ.

✔✔ A ma Tabán Art Moziként ismert kultikus hely mostanáig megmaradt az egyik legbájosabb, legkedvesebb, legromantikusabb találkozási pontnak

kapott: Diadalra nevezték át. Ekkoriban rengeteg szovjet film került a tabáni mozi mellett a legtöbb filmszínház műsorára is. A Kádár-rendszerben, kisebb-nagyobb átalakítások, fejlesztések után, a mozi a Balázs Béla Filmklubnak, nemzeti filmheteknek, kortárs és klasszikus filmeknek biztosított helyet. A Diadal mozi név a rendszerváltásig tartotta magát, 1990-től Tabán moziként emlegeti a mozirajongó, a művészfilmek iránt elkötelezett közönség. Annak idején a moziműsor naponta több filmet kínált, 1991-től Tabán moziként rendeztek filmklubokat, hogy megismertessék őket a mozgókép művészetével. Később egy időre bezárt, majd Tabán Kinotéka néven, új állapotban nyílt meg 1994-ben: a székek száma 120-ról 105-re csökkent, bár a korábbiaknál jóval kényelmesebb ülőhelyekről élvezhették a filmeket a nézők. A Tabán mozi 2013 decemberében bizonytalan helyzetbe került, majd a „Mentsük meg együtt a Tabán mozit!” elnevezésű mozgalom elérte, hogy a Budavári Önkormányzat támogatást nyújtson, és öt éves szerződést írva alá a Budapest Filmmel, újra megnyithatta kapuit.

A mozi barátságos, családi-as tereivel vonzza a művészfilmek rajongóit. A Tabán Art Mozi Buda egyetlen művészmozijaként kínálja a legújabb és legizgalmasabb alkotásokat. ✂

melegben nyitva tartott ajtókon át gyorsan kijutott a teremből. A tüzet a mozi alkalmazottai oltották el, és a munkálatok közben döbbenetesen találták meg a tűz okát: a korábban újságpapírba csavart filmtekercset. Később az is kiderült, hogy egy, a filmet moziról mozira szállító kufatófiú állt így bosszút, mert nem mehetett be az előadásra – ingyen.

A második világháború után a kis mozi új nevet kapott: 1947-től már Krisztina Filmszínházként üzemelt. 1948 pedig egy ennél jóval komo-

vezetőséget, hogy látcsövet biztosítson a kevésbé előnyös részekben helyet foglaló nézők számára. Egy mozi életében, ahogy az már csak lenni szokott, adódhatnak nehézségek. Az első világháború alatt például jótékonyági vetítéseket tartottak a Palotában a sérült katonák megsegítése, támogatása céljából. A háború vége felé kialakult szénhiány miatt pedig ideiglenesen be kellett zárni a mozit.

1931-ben egy komolyabb baleset is történt a Palotában. A rendkívül érzékeny és sérülékeny filmtekercs az egyik vetítés közben meggyulladt. A tűz gyorsan terjedt, pillanatok alatt lángra kapott a gépterem, a nézők pedig fejvesztve menekültek a vetítőteremből.

Az 1934-es év szintén nem volt szerencsés, akkor a hátsó sorban keletkezett tűz egy nyári vetítés közben. Szerencsére a közönség a nagy

A mozi barátságos, családi-as tereivel vonzza a művészfilmek rajongóit, különleges élmény itt a filmezés.

lyabb fordulatot hozott valamilyeni mozi életében: az összes hazai filmszínház felett rendelkező Mozgóképzemzeti Nemzeti Vállalaton keresztül az állam határozta meg, milyen filmeket vetíthetnek. 1951-ben a sokat látott mozi ismételt új nevet

HÍREK A BUDAVÁRI PALOTANEGYEDBŐL

A Nemzeti Hauszmann Program célja a Budavári Palotanegyed megújítása. Megtiszteltetés számunkra, hogy olyan épületeket és tereket adhatunk vissza az embereknek, amelyek korábban nem csupán méltatlan állapotban voltak, de sokszor el is voltak zárva a látogatók elől. Mindent megteszünk azért, hogy mindig időben felhívjuk a figyelmet az aktuális munkálatokra és az azokkal járó esetleges forgalmi változásokra. Reméljük, ez is elősegíti, hogy a jövőben is megtiszteljenek bennünket figyelmükkel, bizalmukkal.

MEGKEZDŐDIK A BUDAVÁRI PALOTA ÉSZAKI SZÁRNYÁNAK SZERKEZETÉPÍTÉSE

A tervezett ütemnek megfelelően halad az épületegyüttes rekonstrukciója. Jelenleg az északi szárny alaplemezének és az új toronydaru alapjának kialakításán dolgoznak a szakemberek, így hamarosan elindulhat az épület szerkezetének építése. Már javában zajlik a lenyűgöző északi kapuzat újraalkotása, valamint a szobrok és ornamentikák mintadarabjainak elkészítése is.

A Nemzeti Hauszmann Program egyik fő célkitűzése, hogy a Budavári Palota épületegyüttese ismét azt az arcát mutassa, amelyet fénykorában, a századforduló idején csodálhattak meg az ide látogatók.

ELKÉSZÜLTEK A MEGÚJULÓ HUNYADI UDVAR LÁTVÁNYTERVEI

A Budavári Palota újjászületésének részeként a történelmi környezethez illeszkedő megjelenést kap a Hunyadi udvar. Az északi szárny Hauszmann korabeli tömegének helyreállítása lehetőséget ad a Hunyadi udvarba vezető Szent György utca eredeti térszintjének visszaállítására, valamint az utca kiszélesítésére.

Az út és a járda kiskockaköves burkolatot kap, az újjászülető területre korhű kandeláberok, padok, hulladékgyűjtők kerülnek. A megújuló Hunyadi udvarban nagy hangsúlyt fektetnek a szakemberek a meglévő növényzet védelmére és új virágok telepítésére, ezért öntözőberendezéssel ellátott ágyásokat

alakítanak ki, és számos előnevelt fát ültetnek.

ZÖLDEBB ÉS SZABADABB LESZ A CITADELLA – MÁR TELEPÍTIK AZ ERŐD ÚJ NÖVÉNYZETÉT

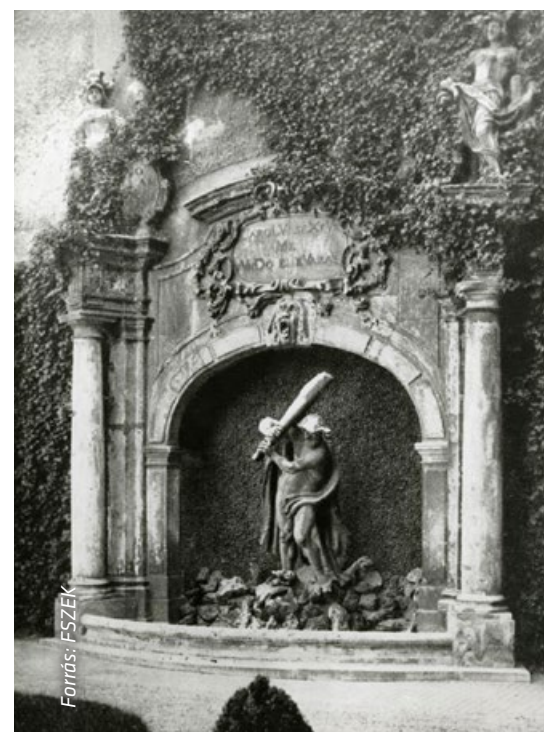
A hosszú évek óta elzárt és leromlott állapotú Citadella megújítása a végéhez közeledik. Megkezdtek a szakemberek az erőd belső udvarának parkosítását. A munka részeként 59 darab virágos díszfát és díszcserjét ültetnek. A díszfák között olyan ritkaság is található, mint a szürke juhar vagy a perzsa varázsfa.

A Citadella megújítása egy sok évtizedes adósság törlesztése. A munkálatoknak köszönhetően 2026 elejére a zöldfelület a másfélszeresére, 20 ezer négyzetméterre nő, az erőd falon belül egy új és mindenki számára nyitott, több mint 6 ezer négyzetméteres közpark lesz, amelyben egy kávézó, fagylatozó és ajándékbolt is helyet kap. Az ágyútoronyban pedig a magyarság szabadságküzdelmét bemutató kiállítás nyílik a *Szabadság Bástya* címmel.

MEGKEZDŐDÖTT A ZEUGHAUS-KAPU FELÚJÍTÁSA

A Budavári Sikló felső állomásától délre, a Habsburg kapu és a Budavári Palota északi szárnya helyén állt egykor a barokk stílusú fegyvertár, a Zeughaus. Főhomlokzatának éke a timpanon csúcsán található, hydrát legyőző Herkules-szobor, valamint az alatta elhelyezkedő, toszkán oszlopokkal szegélyezett barokk kapuzat volt. A kapuzaton az építető VI. Károly német-római császár (III. Károly magyar király) jelszavának allegorikus alakjait helyezték el: bal oldalon az Állhatatosság – pajzsán a „Constantia”-felirattal –, jobb oldalon a Bátorság – pajzsán a „Fortitudine”-felirattal. A kapunyílás felett az építetőre, VI. Károlyra és az építés idejére vonatkozó felirat volt. A római számköböl az 1730-as építési dátum olvasható ki.

A Zeughaust a 19. század végén, a Budavári Királyi Palota északi szárnyának építései elbontották, azonban Hauszmann Alajos javaslatára a díszes kapuzatot 1898-ban áthelyezték a déli kortinafal északi oldalára, a barokk zárt

Forrás: FSZEK

udvarba. Mivel az alkotás új helyen elvesztette eredeti bejáratát, a kapunyílásban szoborfülkét alakítottak ki, barlangszerű hátfallal, és ide állították be a Zeughaus timpanonját egykor díszítő Herkules-szobrot. A szobor körül sziklahalmot képeztek, a hydra szájából pedig víz csobogott a kőből faragott medencébe, amelyet az egykori kapuzat előtt alakítottak ki.

A barokk kapuzat a második világháborúban nem sérült meg jelentősen, viszont a Herkules-alak darabjaira tört. A budai Vár ideológiai átalakítása során a Herkules-szobor maradványait eltávolították, a helyét befalazták. A Zeughaus-kaput a rendszerváltás után felújították, de a hiányzó Herkules-alakot nem alkották újra. Érdekes, hogy a kapuív felett ma is látható felirat nem egyezik az archív fényképen látható eredeti felirattal. Az eleVabat szóban tévedésből nem emelték ki az „L” betűt, ennek hiányában a kronosztikon az 1680-as építési évszámot adja ki, amikor Buda még oszmán-török uralom alatt állt. A rekonstrukció során a hiányzó feliratok és a kronosztikon

A barokk zárt udvarba áthelyezett kapuzat és a Herkules-szobor

Forrás: Hauszmann Alajos: A magyar királyi vár építésének története, 1900

helyreállítását is tervezik a szakemberek.

Első lépésként eltávolították a barokk kapuzat köveire rakódott több évtizednyi szennyeződést. A tisztításkor kiemelt figyelmet fordítottak a műemlékvédelmi szempontokra, és olyan megoldásokat alkalmaztak, amelyek a felületeket károsítás nélkül tisztítják meg. A felújítás a Herkules-szobor újraalkotásával folytatódik, amely a következő években valósulhat meg. ❁

A SOKSZÍNŰ ÉS GAZDAG FARSANGI „RÉSZEKGULYÁS”

Még alig hagytuk magunk mögött a tavalyi év végi ünnepléseket, máris érkezik a farsangi időszak, ahol a nagy lakomákból megint csak nem lesz hiány. Ilyenkor kerülnek az asztalra a gazdag, húsos levesek, a borral bolondított ételek, amelyek a fánk mellett szintén tipikus farsangi fogásnak számítanak.

A vörösboros babgulyás kiválóan illik a farsangi időszak ünnepi hangulatához, ám nemcsak a februári ünnep kihagyhatatlan eledele, hanem egész évben nagy kedvenc lehet. A babgulyás alapja a klasszikus gulyásleves, amelyet füstölt hússal és sok zöldséggel gazdagítunk. A vörösbor pedig egy kis eleganciát és mélységet ad az

ízeknek. Ez az az étel, amely a hagyományos magyar vendégszeretet és a bőséges ünnepi lakomák egyik szimbóluma lett, a magyar kulináris örökség egyik fontos része is, összeköti a múltat a jelennel, és bemutatja a magyar konyha sokszínűségét, gazdagságát.

Íme egy hagyományos recept, amely mindenkinek a kedvére lesz. ✿

KLASSZIKUS BABGULYÁS „RÉSZEGEN”

Hozzávalók:

- ✿ 500 g szárazbab
- ✿ 400 g füstölt tarja
- ✿ 2 evőkanál olaj
- ✿ 2 nagy fej vöröshagyma
- ✿ 4 gerezd fokhagyma
- ✿ 2 evőkanál pirospaprika
- ✿ 2 db babérlevél
- ✿ 1 teáskanál kömény
- ✿ 2 db sárgarépa, 2 db fehérrépa, 1 db zeller
- ✿ 200 ml vörösbor
- ✿ 2 l húslevesalaplé
- ✿ Só, bors ízlés szerint
- ✿ 1 csokor friss petrezselyem

Elkészítés:

A babot bő vízben áztassuk éjszaka. A füstölt tarját kockázzuk fel, egy nagy fazékban hevítsük fel az olajat, és pirítsuk meg benne a felaprított hagymát és fokhagymát. Adjuk hozzá a füstölt tarját, és pirítsuk pár percig. Szórjuk meg pirospaprikával, keverjük el, majd öntsük fel a vörösborral. Adjuk hozzá az alaplevet, a babot, a babérlevelet, a köményt, valamint a kárikára vágott sárgarépát, fehérrépát és zellert. Főzzük lassú tűzön, míg a bab és a zöldségek meg nem puhulnak (kb. 1,5-2 óra). Ízesítsük sóval és borssal ízlés szerint. Tálalás előtt szórjuk meg friss petrezselyemmel.

KERESZTREJTVÉNY

Olvasóinkat hónapról hónapra játékra hívjuk, amelynek nem titkolt célja, hogy izgalmas, érdekes részleteket fedezzenek fel a budai Várnegyed csodás épületei között sétálva. A kérdés és egyben a rejtvény megfejtése ezúttal: mely budai kulturális-építészeti örökség részlete látható a fotón?

A megfejtést, valamint a játékos nevét és címét március 10-ig várjuk e-mailben (budavarisetak@varkapitanysag.hu) vagy postai levélben (Várkapitányság Nonprofit Zrt., 1519 Budapest, Pf. 365). Kérjük, az e-mail tárgyában vagy a borítékon tüntessék fel: Magazin, rejtvény. A megfejtést postai úton beküldő játékosainkat kérjük, hogy a telefonszámukat is szíveskedjenek elküldeni a kapcsolatfelvétel megkönnyítése érdekében.

A helyes megoldást beküldők között páros belépőjegyet sorsolunk ki a Budai Várséták tematikus vezetéseire.

		SONKA ANGOLUL	ELEMI TÖLTÉS JELE	SZÁMNÉV, RÖVIDEN	SUPERMAN JELE	KÖLTŐI SÓHAJ	
	1						N
EGYIK VÉR-CSOPORT			EGÉSZ SZÁM JELE		HÍD SZÉLEI!		
			BUDAÖRSI CENTRUM!		PÁROS SOFÓR!		
GONOSZ TÖRPE						RYDBERG-ÁLLANDÓ	
PÓKERBEN JÓ LAPOK						CIPRIAN DE...	
	2	UGYANOTT, RÖVIDEN	FÓKUSZPONT	TÖKMAGI!	SZEMÉLYÉRE		
			A SUGÁR JELE	LILIAM FRANCIÁUL	KIHALT TÖRÖK NYELV		
SÓLYOMFÉLE MADÁR					UTCA, RÖVIDEN	CSONT LATINUL	
					TILTÓSZÓ	A KÖZELEBBI	
DÉMON EGY-NEMŰI!			KERÉK, LAPOS SÜTI				OSZTRÁK AUTÓJEL
			ÁRAM-ERŐSSÉG JELE				
AZ ELLENÁLLÁS JELE		NÉMET NŐI NÉV			... MAYS (KUKORICA)		

A megfejtést beküldő személyek a megfejtés beküldésével elfogadják, hogy személyes adataik kezelése a <http://varkapitanysag.hu/adatkezesi-tajkoztato> internetes oldalon elérhető tájékoztatónak megfelelően történik.

SZFÉRÁK KÖZÖTT

2025. 01. 25.
— 05. 11.

Várkert Bazár –
YBL6 Művészeti Tér

Művészet és tudomány — Válogatás
a Magyar Nemzeti Bank kortárs gyűjteményéből